

Přítom je z dnešního pohledu překvapující, nicméně pravdivé, jak zdůrazňoval, že se obešel bez angličtiny, kterou vůbec neovládal.

Základním pracovním postupem systematické botaniky v 50. letech 20. stol. byla morfologicko-geografická metoda založená na studiu živého i herbariového materiálu a areálech taxonů. Jirka však nebyl jen systematickem tohoto typu. Dobře věděl, že se mochny snadno kříží a u mnoha populací je běžná apomixie. Pokusně křížil druhy, o nichž předpokládal, že jsou rodiči jiného druhu známého z přírody, v jehož

blízkosti už ale nyní nerostou. V několika případech se mu podařilo prokázat, že jím vytvořený kříženec je zcela shodný s přírodním, předpokládaně hybridogenním druhem. Za nezbytnou považoval i cytotoxonomii, v níž spolupracoval s J. Měsíčkem z Botanického ústavu AV ČR, v. v. i., v Průhonících a spolu publikovali nejen práce o počtech chromozomů asijských mochen, ale i jiných mongolských druhů.

Na populárně-odborné práce mu zbývalo málo času, nicméně napsal velmi žádanou obsažnou knihu Rostliny našich hor, která vyšla ve dvou vydáních (Acade-

mia, Praha 1983, 1989). V Živě publikoval v 70. letech sérii článků o horských rostlinách (Galerie horských druhů, Živa 1973, 1–6) a řadu dalších příspěvků (Vegetace Gobi, Živa 1964, 5: 161–163; Rostliny podobné jahodníku, Živa 1965, 1: 5; Alpínky Mongolska, Živa 1972, 3: 82–85 ad.).

Je škoda, že se tak vynikajícímu taxonomovi nepodařilo dokončit zpracování mochen do podoby celosvětové monografie, ale on asi věděl, že na tento úkol nestačí jeden život. V každém případě nám zde zanechal obrovské dílo a vzpomínky na bezvadného botanika a hodného člověka.

Aleš Lebeda

RECENZE

Václav Kůdela, František Kocourek, Martin Bárnét a kol.: České a anglické názvy chorob a škůdců rostlin

V každém vědním oboru na domácí i mezinárodní úrovni je přesná a racionální komunikace prvotně založena na obecně akceptovaném a dostupně publikovaném názvosloví. Nejinak je tomu v rostlinolékařství – vědní i praktické disciplíně, která hraje klíčovou roli nejen v zemědělských vědách, ale má přímou a silnou vazbu také na řadu přírodovědných oborů. Ustálené obecné názvy chorob a škůdců rostlin jsou základem snadné komunikace nejen v rámci odborné veřejnosti, ale jsou velmi významné i pro oblast vědy a školství.

První nahodilé aktivity spojené s tvorbou českých jmen chorob a poruch u rostlin lze datovat již do poloviny 19. stol. Systematické pokusy o vytvoření a zavedení českého názvosloví chorob a škůdců rostlin spadají do počátku 20. stol. (F. Straňák, Ochrana rostlin 1922, 2: 45–46; časopis v současnosti vychází pod názvem Plant Protection Science), včetně následných aktivit v tomto směru (J. Smolák, Ochrana rostlin 1948, 21: 43–46 a 1950, 23: 248–250). Přes veškerou snahu se však nepodařilo vytvořit jednotný český názvoslovný systém, který by byl akceptován a používán širokou veřejností. Tento nelehký úkol si dala za cíl nedávno vydaná recenzovaná publikace. Koordinace dlouhodobého projektu se ujal prof. Václav Kůdela, významný český fytopatolog a rostlinolékař. Pod jeho vedením byla v letech 1998–2010 provedena rozsáhlá revize českého názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin. Rovněž byla vypracována Pravidla pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českého názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin, která schválil odbor rostlinolékařství České akademie zemědělských věd v r. 2004. Všechny tyto dílčí kroky tvořily základ pro vznik prvního uceleného a monograficky zpracovaného českého rostlinolékařského názvosloví na vědeckých základech a přesně formulovaných principech, včetně souběžné verze v angličtině, která dává publikaci mezinárodní význam.

Na přípravě názvosloví pro choroby a škůdce jednotlivých skupin plodin se podílelo celkem 27 autorů, 10 lektorů, pracovníků výzkumných zemědělských ústavů, vysokých škol a státní správy. Publikace je rozdělena do tří základních částí. První z nich představují výše uvedená Pravidla pro revizi, tvorbu, kodifikaci a používání českého názvosloví chorob, poruch a poškození rostlin, jež doplňuje pojednání o významu a historickém vývoji českých názvů k tomuto oboru. Druhou část tvoří rozsáhlý tabulkový seznam jmen více než 3 000 chorob a škůdců, jež se vyskytují na 206 druzích rostlin.

Celkem snadná orientace v knize je založena na rozdělení rostlin do pěti základních kategorií – polní plodiny, zeleninové druhy, ovocné druhy, aromatické speciální plodiny a okrasné rostliny, přičemž každá plodina má svůj číselný kód. Každou skupinu (např. obilniny) předchází přehled polyfágních druhů škůdců. V rámci jednotlivých plodin je pak jednotná struktura a sled škodlivých činitelů (abiotikózy, virózy, bakteriózy, mykózy a oomy-

cetózy, škůdci). Každá choroba a patogen mají český, vědecký a anglický název. U převážné většiny chorob a škůdců je rovněž doplněna informace o jejich stupni škodlivosti nebo ekonomickém významu v podmínkách střední Evropy. Třetí část tvoří rejstříky (samostatně pro vědecké, české a anglické názvy hostitelských rostlin, chorob a škůdců).

Po formální stránce je kniha velmi dobře zpracována, včetně atraktivní obálky. Skutečnost, že takto zaměřená publikace nemůže být zcela bez nedostatků, je dána časovou náročností jejího zpracování, ale i značnými změnami v taxonomii a pojmenování původců chorob, k nimž v poslední době dochází díky rozvoji a použití molekulárních metod v taxonomii organismů. Autoři tuto skutečnost zdůrazňují v úvodní části knihy s tím, že obsah publikace je otevřeným dokumentem, který bude třeba postupně doplňovat a inovovat na základě nových poznatků. Ve vztahu k anglickému názvosloví chorob lze poznamenat, že autoři vycházeli ze dvou amerických zdrojů – Approved Common Names, The American Phytopathological Society (1978–2007) a série publikací The Diseases Compendium Series of The American Phytopathological Society. V tomto směru lze mít jedinou kritickou připomínku, a to, že je škoda, že se na přípravě anglické části nepodílel přímo některý z renomovaných zahraničních fytopatologů, resp. rostlinolékařů, který je rodilým mluvčím. Taková spolupráce by bezesporu dala této části větší věrohodnost a celé knize významnější mezinárodní dopad.

Faktem však zůstává již řečené, že publikace představuje v české i mezinárodní literatuře ojedinělé dílo, které tvoří první komplexní a ucelený podklad pro rostlinolékařské názvosloví a jeho další rozvoj. Práci editorů, autorů i České akademie zemědělských věd tak je možné považovat za vzornou. Kniha bude významná pro rostlinolékaře a praktické zemědělce v nejbližším slova smyslu, ale také pro pracovníky ve fytopatologii a zemědělské entomologii. I biologové a ekologové ji mohou využít. Přestože není napínavým čtením, bude nepostradatelným pomocníkem studentů a učitelů vysokých a středních škol, vědeckých pracovníků, zaměstnanců státní správy a pracovníků mezinárodních organizací.

**Česká akademie zemědělských věd,
Odbor rostlinolékařství.
Profi Press s. r. o., Praha 2012, 272 str.
Cena 650 Kč**

